VILNIUS Sekmadienis 1929 m. Gruodžio men. 15 d. III metai

VISU ŠALIU PROLETARAI, VIENYKITĖS!

Pirmyn!

№ 25 (56)

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS
Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1.
Skrytka Nr. 115.
Red. adr. ul. Antokolska 54a. Telef. 958.

EINA DU KARTU PER MĖNESĮ

Prenumerata: Lenkijoj metams 4 auks., pusei metų 2 auks. Lietuvoj metams 4 litai, pusei metų 2 lit. Užsieniuose dvigubai.
Atskiras numeris 20 sk.

Ką slepia „nuosaikieji“ budeliai?

Elta praneša, kad suimtieji emigrantai **Bieliauskas, Viršnickis** ir Varnių konc. stovyklos tremtinys **Stašaitis karo lauko „teismo“** esą nuteisti pirmieji du mirti, o Stašaitis 4 metam s. d. kalejimo. Šituo pasielgimu fašistine budelių valdžia dar kartą įrode, kad ji be karo lauko teismų ir žvalgybos provokacijų nenori ir nemoka Lietuvą valdyti. Po Musteikio pareiškimo spaudai, kad Bieliauską ir Viršnickį teis **viešas kariuomenes teismas**, po specialaus budelių „įstatymo“ pakeitimo, po „L. Aido“ tvirtinimo, kad „naudingiau“ butų teisti demokratus viešame teisme ir po to, kai jau buvo paskelbta, kad suimtųjų emigrantų byla **yra perduota** kariuomenes teismui, staiga skaitome pranešima, kad suimtuosius nuteisė **karo lauko „teismas“ be viešumos, be gynejų, be liudininkų ir be apeliacijos**. Ką tas reiškia? Kodel kariuomenes teismo juristai, gavę pamatyti bylą, patare budeliams apsidirbti su suimtaisiais patylomis, prie uždarų durų, be visuomenes kontroles? Su kuo „tautiškoji vyriausybe“ slepiasi nuo viešumos šioje byloje? Ar panoro padengti galimą Viršnickio išdavimą? Ar nori paslepti suimtųjų kotavojimus žvalgybos urvuose? Ar žvalgybos provokacija tiek blogai buvo sufabrikuota, kad pasirodymas viešumoje nutrauktų nuo tautiškų budelių kaukę? Štai tie klausimai, kokie ateina galvon paskaičius Eltos pranešimą.

Mes jau rašeme, kad Bieliausko ir Viršnickio suemimas, musų manymu, neapsiėjo be išdavystes. Ar tą išdavystę atliko Viršnickio brolis vienas, ar abu Viršnickiai parsidavę žvalgybai, pardave Bieliauską ir Stašaitį, galetų parodyti tiktai viešas teismo posedis. Tiktai viešas teismas galetų išaiškinti ir tariamą bombų atsiradimą, kurias pati žvalgyba į Viršnickių namus padejo, o veliau surado.

Šlykšti provokacija dar kol kas slepiasi už karo lauko „teismo“ budelių žygio. Bet nepaslepsi teisybes. Sugriuvo provokacija su LSD? centru, sugrius ir ši žemiausios rušies fašistų niekšybe. Jau šiandien visuomenei aišku, kad slepdamasi nuo viešumos „tautiškoji“ budelių valdžia slepia savo agentų juodą, niekšišką darbą

Keistai skamba kaltinimas Viršnickio Uscilos užmušime. Rugpiučio men. pradžioj žvalgyba sueme darbininką **Paškevičių** ir dar kelius „įtariamus“ ir apkaltino juos Uscilos užmušime. Žvalgyba skelbe, **kad Paškevičius prisipažino organizavęs ir užmušęs Uscilą o karo lauko „teismas“ jį nuteise ir Paškevičius rugpiučio viduryje buvo sušaudytas**. Dabar žvalgyba skelbia, kad Viršnickis Uscilą užmušęs. Paškevičiaus jau nebemini. Kaip galima šaudyti vieną žmogų už kokį nors darbą, o paskui kitą už tą pat nusikaltimą teisti mirti? Ką tas reiškia?

Reikalauja išaiškinimo ir Stašaičio įkliuvimas. Stašaitis jau virš metų buvo laikomas Varnių konc. stovykloj, o dabar staiga jis nuteistas už tariamą bendradarbiavimą su „plečkaitininkais“. Keturi metai bausmes iš karo lauko „teismo“ budelių yra toki „lengva“ bausme, jog tiktai absoliučiai nekaltas žmogus tokią bausmę iš samdytų budelių kariškoj uniformoj gali gauti. Netolima ateitis parodys šitos slepiamos bylos užkulisius, nors ir dabar jau aišku, kad visas pučiamasis „teroras“, „bombos“, „Ramove“ ir t. t. buvo žvalgyboje tiktai tam išgalvoti, kad turejus argumentų karo stovį laikyti ir kraštą smaugti.

Nulenkime galvas!

Paduodame sąrasą fasistų nužudytųjų kovotojų už laisvą demokratinę Lietuvą.

1927 m. IX. 10 d. Monkiskių kaime Raseinių apskr. baudžlamojo burio buvo nužudytas b. Seimo atstovas socialdemokratas **Povilas Mikulskis.**

1927 IX. 11 d. Tauragej Smetonos budeliai nužude sekančius socialdemokratus ir demokratus — **Odovą, Pauliką, Burnecką, Liakavičių, Vizenbergį, Milkeraitį, Gudionį** ir **Kazlauską.**

1927 X. 9 d. Mariampolej buvo nužudytas jaunas socialdemokratas **Kazys Mažeika.**

1927 XI. 4 d. Virbaly nužudytas 18 m. **Visockas J.**

1928 II. 7 d. Kuktiškių miestely policijos apstotas ateme sau gyvybę jaunas demokratas **Pumputis J.**

1928 II. 23. Ulciškių kaime Alytaus apskr. policijos nužudyti socialdemokratai **Nadzeika** ir **Miškinis.**

1928 X. 25. Telšiuose mire nuo žvalgybos kankinimų Skuodo Socialdemokratų kuopos sekretorius **A. Endruška.**

1929 V. 12. Šiauliuose buvo nužudyti keturi demokratai — **Augaitis V., Gavenas P., Merkelis A.** ir **Ruzgas T.**

1929 V. 23. Kaune žvalgybos nukankintas stud. **Vosylius.**

1929 VIII. 16. Kaune nužudytas tariamas Uscilos užmusejas **Paškevičius.**

1929 VIII. 19. Kaune nužudytas jaunas socialdemokratas **Olšauskas A.**

Šitas sąrašas nera pilnas. Del stokos ryšių negalima surinkti žinių apie Tauragės miskuose nužudytuosius ir nukankintus įvairiuose žvalgybos urvuose.

Treji metai lietuviško fašizmo.

Prieš trejus metus, gruodžio 17 naktį, Lietuvoj smurto keliu įsiviešpatavo juodžiausioji reakcija ir nuo to laiko Lietuva, išsibraukusi iš kulturingųjų valstybių skaičiaus, gyvena priespaudos ir paniekinimo laikus. Lietuvos darbo liaudis, ką tik ištrukusi iš caro vergijos, pateko į dar sunkesnį „savųjų" išnaudotojų ir okupantų jungą. Fasizmas Lietuvą padalijo į pavergtą, beteisę ir naudojamą liaudį iš vienos puses ir į mažą neatsakomingai valdančiųjų ir naudojančiųjų grupę iš kitos pusės.

Gruodžio putčo priežastys.

1926 m. Lietuva pergyveno didelį darbininkų judejimo pakilimą. Dar 1922 m. Lietuvos darbininkija atsikrate bolševikų vadovavimo, o nuo 1923 m. Lietuvos darbininkų tarpe kas kart stipreja demokratiskasis socializmas, kurio vadovybej Lietuvos darbininkų klase sparčiais žingsniais ženge prie sudarymo ir įstiprinimo Lietuvoje palyginamai galingo ir valstybes gyvenime įtakingo darbininkų judejimo. 1926 m. vasarą Lietuvos darbininkai plačiu mastu pradejo kovoti ne tik už darbo mokesnio pakelimą, bet ir už kolektyves sutartis, įmonių tarybas ir savo sąjungų pripažinimą. Į organizuotą kovą buvo įsitraukę ne tik pramones darbininkai, bet bendras darbininkų pakilimas buvo išjudinęs ir žemes ukio darbininkus. Šitas darbininkų judejimo pakilimas įbaide kaimo šimtamargius ir miesto pramonininkus, kurie, papratę matyti savo darbininkuose tik darbo gyvulius, negalejo ir nenorejo suprasti, o juo labiau nenorejo skaitytis su tuo darbininkų atbudimu.

Bolševikai, isstumti iš Lietuvos darbininkų judejimo, 1926 metų demokratines laisves naudojo išimtinai kovai prieš socialdemokratų įtaką darbininkijoj. Demagogiška ir plačia burna varoma bolševikų agitacija dave fašistiniams elementams progos baidyti kaimą gresiančiu „bolševizmu", kuris tikrenybej 1926 m. nesudare Lietuvai jokio pavojaus. Bolševikai savo sąjungose 1926 m. gale skelbesi turį apie 3000 organizuotų darbininkų, tuo tarpu socialdemokratiškose sąjungose buvo suorganizuota apie 20.000 darbininkų. Pažiurėjus arčiau ir tie 3000 bolševikuojančių buvo tik popiery, o tikrumoj bolševikai demokratijos laikais buvo bejeglų, savytarpy besipešančių plačiaburnių reksnių kuopele. Bet savo triuksminga agitacija bolševikai, be abejo, daug prisidejo prie sudarymo Lietuvoj fašistiniam putcui palankesnes dirvos. Tai yra neužginčijamas Lietuvos Komunistų Partijos „nuopelnas".

Demokratines valdžios žadamas kariuomenes etatų mažinimas ir su tuo reikalingas apie 100 karininkų atleidimas, iššauke nepasitenkinimo kaip tik reakcinguose karininkuose, kurie bijojosi, kad nebutų atleisti. Dviveidis Papečkys Kr. Apsaugos ministeriu buvo tormozas bet kokiai reformai kariuomenej.

Pažangi demokratines vyriausybės kulturos politika sukele prieš ją galingą Lietuvoj klerą ir 1926 m. gale dažnai bažnyčiose kunigai šauke apie Lietuvoj viespataujantį „bolsevizmą" ir masonų bedievių valdžią.

Demokratiška politika link mažumų sukele ant kojų „patriotiskus" lenkų edikus, o fašistai sauke, kad gresia nauja unija su lenkais ir Lietuvos sulenkinimas.

Be visa to, pati koalicine vyriausybe buvo del savo prigimties napajegi bet kokias reformas pravesti. Visos svarbesnes ir reikalingos reformos buvo tik žadamos, jos kabejo ore gąsdindamos tuos, kurie nuo jų but nukenteję ir nepatenkindamos savo šalininkų. Koalicinej vyriausybej liaudininkai buvo pasiemę tormozo rolę ir tokie Papečkiai, Rimkai savo darbu ta kryptimi gali faišstus visai patenkinti.

Įvykus perversmui liaudininkiškoji koalicijos dalis — išskyrus pavienius asmenis — tikejosi sulaukusi progos atsikratyti socialdemokratų is koalicijos, o patys turejo vilties greitu laiku susigiedoti su tautininkais ir krikščionimis. Del to liaudininkai, be jokio pasipriešinimo atidave fašistams valstybes aparatą ir net veliau padejo fasistams pravesti Seime biudžetą (atkomandiruodami dalį savo atstovų į provinciją).

Lietuvos darbininkų klasė viena, turedama dar prieš save valstybes aparatą, nebutų pajegusi fasistų nuveikti, ypač kad ir pasiruosimų nebuvo padaryta pasitikint į „savo" vyriausybę. Liaudininkų kapituliavimas prieš Voldemaro laišką parode, kad kovoj prieš fasistus darbininkai turetų prieš save ne tik kariuomenę, policiją, bet ir savo buvusius koalicijos „draugus"—liaudininkus. Del to ir jau nutartas kovos streikas teko atšaukti.

Taip įsigalejo fašistai

Ką davė fašizmas.

Prieję prie valdžios fašistai pirmiausiai puolesi naikinti „bolševizmą", kas reiškia, darbininkų judejimą. Darbininkų sąjungos buvo išardytos, streikuoti nevalia, darbininkų spauda arba uždaryta, arba taip suvaržyta, jog jos reikšme turejo nupulti. **Visas darbininkų judejimas buvo taip suvaržytas, jog lega-**

liškose formose jis pasidarė visai neįmanomas. Prieš nelegalų darbininkų judėjimą fašistai pradėjo vartoti žiauriausius persekiojimus — karo lauko „teismus", ištrėmimus, kankinimus suimtųjų ir išvystė iki nematyto laipsnio šnipinėjimą.

Kartu su tuo slopinimu darbininkų judėjimo ėjo visų ikišiolinių darbininkų laimėjimų naikinimas. Socialinė įstatimdavystė pasiliko tik ant popieriaus. Aštuonių valandų darbo diena užsiliko tik stambesnėse įmonėse, dvaruose nustojo veikę visi darbininkų apsaugos įstatymai. Darbininkų klasė liko išduota darbdavių malonėn. Patiems gintis, darbininkams nevalia, darbininkų apsaugos įstatymai—panaikinti. Darbininkų draudimas ligoje ir nelaimingais atsitikimais liko atidėtas, ir tik po poros fašistų valdymo metų ligonių kasų įstatymas buvo pablogintas ir įgyvendintas. Bet ir tas įstatymas fašistų nepatenkina, nes jie vienaip vien jį blogina ir tuo parauna pamatą finansiniam ligonių kasų gyvavimui. Tokiu būdu **darbininkų klasei fašizmas atnešė naują priespaudą, vergiją ir padidino išnaudojimą.**

Lietuvos bežemiai valstiečiai iš fašistų susilaukė žemės reformos sustabdymo. Šimtai tūkstančių hektarų žemės palieka ir toliau ponų rankose, valstietis gi palieka be žemės ir turi toliau ponui verganti. Vergavimas dvaruose pasidarė dar sunkesnis, nes fašizmas panaikino bet kokią darbininkų apsaugą. Su žemės reformos sustabdymu nyksta bežemių ir mažažemių valstiečių viltys įsikurti savistoviuose ūkiuose, o tas reiškia, kad, musų mizernose gyvenimo sąlygose, nyksta viltys bet kada nors pagerinti savo buitį. Iš to išvada—milžiniška emigracija, kuri visą gyventojų prieauglių paverčia „kulturos mešlu" Brazilijos ir Argentinos laukams tręšti. Ir smulkioji ūkininkija susilaukė iš fašistų vien tik pažadų ir priespaudos. Mokesnių našta, patenkinimui parazitinių snipų, fašistinių karininkų ir „tautos vadų" apetitų, liko padidinta, kreditai smulkiam ukiui liko visai neprieinami, lupikų jungas padidėjo, o fasistinė valdžia visus smulkiųjų ukininkų vargus tenkina pažadais arba pavartoja ir „griežtesnes priemones" formoje mokesnių ekzekutorių. Lietuvos žemės ukis pergyveno pernai nederliaus, o šįmet žemų kainų krizį, o valdžia tuo sau galvos nekvaršina Nuvertus Voldemarą Aleksa su begėdišku atvirumu pripažino, kad Voldemaras visus trejus metus į ukininkus žiurėjo skersa akimi ir nic nieko nenorėjo daryti ukininkų buviui palengvinti. **Nei rinkų ukininkų produktams, nei kreditų ukiui kelti ir nusausinimams, nei mokesnių palengvinimo fašizmas Lietuvos ukininkams nedavė.** Nesitenkindamas tuo fašizmas paverte visus ir darbininkus ir tarnautojus ir valstiečius beteisiais galvijais, su kuriais „tautos vadai" elgiasi kaip patinkami.

Lygiai taip pat nieko fašizmas nedavė nė Lietuvos inteligentijai, kulturiniam krašto gyvenimui. Pornografija ir girtuokliavimas tai visi „kulturiniai" fašizmo laimėjimai per trejus metus. Mokyklų klerikalizimas ir fašistinimas, užtersimas mokslo jaunuomenės aklo, storžieviško nacionalizmo idėjomis, pataikavimo ir šunuodegavimo vaisinimas tai svarbiausieji fašizmo „nuopelnai" Lietuvos priželusiuose kulturos dirvonuose.

Iš kitos pusės, jei fašizmas Lietuvos liaudį pavergė, atėmė pilietinės teisės įgyvendino kruvinos sauvalės režimą, tai turtingosioms klasėms fašizmas malonių nepagailėjo.

Lietuvos pramonininkai apsaugoti ir taip aukštais muitais, gavo dovanoms dar aukštesnius muitus. Darbininkų judėjimą nusilpninus darbo mokesnis liko sumažintas. O šalia aukštų muitų ir žemo darbo mokesnio pramonininkai susimetę į sindikatus turi teisę diktuoti Lietuvos vartotojui (darbininkui ir valstiečiui) aukštas gaminių kainas. Lietuvos dvarininkai gauna atgal jau prarastą žemę ir be to stambieji ukininkai ir dvarininkai gauna kreditus ir pigius—pusvelčiui dirbančius darbininkus.

Lietuvos dvasiškija gavo iš fašizmo konkordatą, kurio remdamies kunigai viešpatauja mokyklose ir rengiasi, pavarę į šalį tautininkus, vesti Lietuvą išganiman.

Užtenka paviršutiniai pažiurėjus į trejų metų fašistų viešpatavimą musų nelaimingame krašte, kad pastebėjus, jog **fašizmas, tai yra turtingųjų klasių prievartos viešpatavimas.** Savivaldybių reforma atima teisę balsuoti trims ketvirtadaliams Lietuvos gyventojų. Visa bednuomenė yra atstumiama visam laikui nuo vietos reikalų sprendimo. Ir visos **fašistų reformos turi vieną tikslą — pavergti liaudį ir užtikrinti ilgam laikui turtingųjų klasių ponavimą.**

Kova su fašizmu.

Gruodžio perversmas, įvykintas reakcinių karininkų, rado pritarimo kaimo buožėse, dvarininkuose, miesto buržuazijoj ir kunigijoj. Jam pritarė ir įvairus Petruliai Mikšiai ir kitokie iždo vagys, karjeristai, pataikunai ir liaudies cento išalkę „veikėjai" iš inteligen-

Prieš saulėtekį.

(Vaizdelis iš apysakos „Požemio Lietuva").

Grižęs is kamaros senis Sutkus tylomis priėjo prie sergančios žmonos ir atsisėdęs ant lovos krašto užklausė:

— Močia, ar dar miegi?

Tas klausimas pas Sutkų kilo savaimi. Jis gerai žinojo, kad žmona nemiega, nes jau šįryt su ja daug kalbėjosi ir pasakojo jai apie Kaziuką, kurį vakar naktį jis parvežė iš stoties.

Matyt toks jau senio Sutkaus budas buvo. Jis iš pagarbos link sergancios žmonos, norėdamas jai ką nors svarbesnio pasakyti, visuomet pradėdavo visai nuo pašalinių klausimų. Tai žinojo ir Sutkienė. Todėl ji matydama, kad vyras jai ką tai nori pasakyti — į klausimą atsakė klausimu:

— Kas atsitiko?

Sutkų, tarytum magnitas, tas žmonos klausimas prilenkė prie jos veido ir jis nelyginant kokią paslaptį reikšdamas patylomis tarė:

Kaziukas nenakvojo namie. Lova, kaip buvo, taip ir tebėra paklota, o jo paties nėra.

— Nėra? — nustebusi sušnabždėjo Sutkienė, lyg klausdama dar kartą vyro.

— Nėra. — patvirtino Sutkus.

— Ir to gražaus cemodanėlio nėra, kurį jis vakar parsivežė.

Ta netikėta žinia išvargusį Sutkienės veidą apgaubė giliu rupesčiu ir jos akyse nejučiomis išsispaudė ašaros. Bet ji neverkė. Jai kaipo motinai pasidarė tik labai liudna ir griaudu. Ji negalėjo suprasti, kaip jos krutimis penėtas sunus, kurio ji virš dviejų metų nematė — neatėjo su ja pasisveikinti ir jai pasirodyti.

Vakar, kuomet jis grižo ji jau miegojo. Nenorėjo ligonės žadinti. Vėliau gi, kuomet nubudo ir klausinėjo vyrą apie Kaziuką — nenorėjo, kad vyras eitų jį pakelti, nes manė, kad po ilgos kelionės yra labai nuvargęs. Bet šįryt, kuomet ji negalėdama pasikelti iš lovos, kad nueiti mylimąjį Kaziuką išglamonėti... išbučiuoti... pasidžiaugti juo..., su didžiausiu ilgesiu laukė jo pasirodant... Šįryt, gal jau paskutinį rytą vyras pranešė, kad Kaziuko, kuris po to pačiu stogu buvo, ne tik, kad nėra, bet dargi, kad jis nenakvojo namie.

Sergančiai Sutkienei tai buvo perdaug ir ji to

tijos. Liaudininkų vadovybe, ant kiek ji tuoj po perversmo dar ir jaute pasitenkinimo atsikračiusi tokiu švariu budu nuo valstiečlų masių jai primestos socialdemokratų koalicines draugystes, tai patyrusi opozicinį valstiečių masių upą ir pati begediškai Voldemaro ir Smetonos apgauta, pasidare opozicingesne. Bet po Dr. Pajaujo suarestavimo liaudininkų virsunes ir vel pradejo svyruoti, ir nori ir bijo, ir tiki ir abejoja. Dviveide ir dvikalbe liaudininkų viršunių politika yra vienas iš tormozų priešfašistinej kovoj, bet tai nera svarbiausioji demokratiškųjų Lietuvos pajegų silpnumo priežasis.

Yra svarbesnių priežasčių, kodel fašizmas Lietuvoje, nors ir ant molio kojų, nors tik žiauriu teroru ir sauvale, bet vis tik laikosi. Tos priežastys yra plačiųjų liaudies masių nepasitikejimas savo pajegomis ir del to mažas aktingumas. Prie to nusivylimo daug prisidejo demokratines koalicijos beprogramiskumas ir jos kapituliavimas prieš fašizmą.

Socialdemokratai kovoje prieš fašizmą išeina iš to supratimo, kad **fašistinis smurto viešpatavimas tiktai jegos pagelba gali buti pašalintas**. Iš to neseka, kad fašizmas tiktai ginklu bus nuverstas, bet reiškia, kad be organizuotos pajegos, be organizuoto masių spaudimo, fašizmą negalima pasalinti. Pirmiausias kiekvieno demokratiško kovotojo prieš fašizmą uždavinys yra sudaryti organizuotą pajegą, o tą galima padaryti tiktai keliant darbininkuose ir valstiečiuose pasitikejimą savo pajegomis ir statant už tikslą atstatyti demokratišką valstybes tvarkymąsi. Organizuotos pajegos stiprinimui visos priemones reikia išnaudoti— nuo slaptų kovos burių, nelegales propagandos iki legalio organizavimo, kur toks yra galimas. Organizuota demokratiska pajega ar tai panaudodama ginklą, ar tarptautinę situaciją, ar fašistų vidujinį suglebimą, gali fašistinį režimą likviduoti. Šiuo tarpu nera pamato manyti, kad fašizmas „ramiu keliu" Lietuvoje išnyks, todel reikia buti pasiruošus gimkluotam sukilimui įtraukiant į jį ir kariuomenę.

Pasistačius sau tikslą, atstatyti demokratišką valstybes tvarkymąsi, kaipo vienintelį kelią iš fašizmo vergijos, tenka deti visas pastangas, kad apie tą tikslą sujungti visas demokratiskas krašto pajegas. Pirmon galvon reikia kreipti demesį į demokratišką valstiečių masę, kuri jau ir taip veržiasi iš po svyruojančio liaudininkų vadovavimo. Sudarius vieningą darbininkų ir valstiečių kovos frontą, pakelus masių aktingumą, fašizmas „ramiu" ar neramiu keliu tures užleisti vietą demokratiškam krašto tvarkymuisi. Nes Lietuvoje nera tos pajegos, kuri prieš darbininkų ir valstiečių aktingą pasipriešinimą galetų kraštą fašistiniais smurto ir sauvales metodais valdyti.

Liaudžiai demokratija reiškia ne dogmas, ne idealus ir ne atgyventus obalsius, bet demokratija reiškia visiems lygias pilietines teises, bežemiui ir mažažemiui reiškia žemę, ukininkui reiškia mažesnius mokesnius, darbininkui reiškia laisvę kovoti už savo gyvenimo pagerinimą, už socialinį draudimą, už darbo apsaugą. O visai darbo liaudžiai demokratija yra vienintelis kelias į kulturingesnę ir šviesesnę ateitį.

J. D.

Socialistinio Darbininkų Internacionalo rezoliucija.

PRIEŠ TERORĄ LIETUVOJ.

Voldemaro kruvino teroro rezimas jau sugriuvo po Europos demokratijos spaudimu. Lietuvos naujasis rezimas, nežiurint pranešimų, kad sugriš į parlamentarinę santvarką, visais savo iki šioliniais darbais eina ir toliau visų laisvių varžymo, smurto ir prievartos keliu.

Socialistinio darbininkų Internacionalo biuras, nuodugniai ištyręs Lietuvos padėtį reikalauja visų pirmiausia grąžinimo įstatymiškai teisėtos tvarkos be jokių išimčių; protestuoja prieš karo lauko teismus, prieš visus mirties sprendimus ir reikalauja visuotinos pilnos amnestijos visiems politiniams kaliniams ir emigrantams.

Socialistinio Darbininkų Internacionalo biuras pareiškia Lietuvos socialdemokratijai sunkiuose jos pergyvenimuose savo visišką solidarumą ir tiki, kad draugai ir toliau ves savo kova su prispaudėjais drąsiai ir ištvermingai.

---

niekaip negalejo suprasti. Ją apeme tužmastis ir bejegis pyktis pasireiske dantų cirskime.

— Petrai, Vandens...

— Kas tau močia?

— Va-n-dens... Petrai... O Jezus Marja, kaip silpna. —

Petras Sutkus padavęs žmonai vandens atsisedo šalia lovos ir dantis sukandęs nutilo. Jis suprato, kas močiai yra ir iš pykčio ant sunaus užsidege pypkę.

Sutkus pyko ne todel, kad Kaziukas savo pasielgimu užgavo sergančią močią, bet labiausiai todel, kodel jis tevui nepasake, kad nenakvos, kad turi reikalų, kad eis, kur eis, ir kada grįš.

Negaledamas ilgiau savo pykčio nuslepti jis pagaliau nuliudusiu balsu prabilo:

— Ot, močia, laikai, a. Visą amžių vargom... dirbom... auginom... tikejomes senatvej patiekos susilaukti... Ot štai tau ir patieka. Vaikas savo tikriems tevams ir į akis nenori pasirodyti... —

Sutkienei, tie prasti, pagieža ir skundu persisunkę vyro žodžiai širdin smigte smige. Ji tik rankove asaras šluoste. Kitados to nebudavo. Ji Kaziuką gindavo. Bet šiandien ji neturejo tam jegų. Ji klause, tylejo ir verke. Verkė, kaip nuplakta.

Sutkui irgi pasidare nejauku. Nustojo kalbeti ir pradejo raminti žmoną. Bet šiandien, kaip tai jis nemokejo žmonos raminti. Nusispiovęs jis pamojo ranka ir tare:

— Et močia, kam čia graužtis. Tokia jau matyt Dievo valia. Jeigu jau mes jam tiek tesame reikalingi — apseisim ir be jo...

— —

Pastaba: Ar turi Sutkaus išmetinejimai sunui ir tos išmetinejimus lydinčios bejegės Sutkienes asaros, racijos — paliekama spręsti skaitytojams. Autoriaus gi manymu Sutkų aimanavimai ir nusiskundimai, kaip ir bendrai visų tevų aimanavimai ir nusiskundimai neturi jokios racijos. Tik prasyčia šito autoriaus tvirtinimo neimti pavirsutiniskai ir nesuprasti jo atžagariai. Jis turi daug gilesnius pagrindus. Jei paimti, kad ir įvykį Sutkų šeimynoj, tai, kaip bus matytis iš tolime-

Fašizmas Europoj. [1])

I.

Tarptautiškas fašizmas

Reakcija, kurią po karo vadiname iš italų skolintu žodžiu — **fašizmu**, yra tarptautiška. Berods, įvairiose šalyse ji įvairiai pasireiškia. Italijoj fašizmas su savo juodmarškinių bandomis, Pietyslavijoj monarchiska reakcija, Ispanijoje kavalerijos generolo svyruojanti diktatura, Vengrijoj grafų klikos viešpatavimas, Lietuvoje prasivogusių ir prasimelavusių „tautos vadų" ir savanaudžių karininkų gruoboniškas ir kruvinas šeimininkavimas, labai daug kuo skiriasi vienas nuo kito. Visur, kur tik reakcija smurtu įsigalejo, ji turi savotišką, grynai „tautišką" išvaizdą. Nevienodai fašizmas pasireiškia ir tose šalyse, kur jis dar tik siekia valdžią pagrobti. Vokietijos „plieno salmas", Austrijos „tevīškes gynejai", latvių nacionalistai ir k. skiriasi vieni nuo kitų ir savo kovos metodais, ir organizacijos formomis ir skelbiamais sukiais.

Bet nežiurint visų skirtumų visų šalių pokarine reakcija turi tą pat tikslą — **pavergti smurtu darbo liaudį ir užtikrinti buržuazijos ir dvarininkų neža botą viespatavimą.** Ne tik tas pat tikslas, bet ir daugelis kitų požymių leidžia fašizmą vadinti tarptautišku.

Pokarinės revoliucijos nuslave monarchijas, panaikino pasiturinciųjų luomų privilegijas ir daugely valstybių iškele gyvenimo paviršiun iki šiol pavergtą ir beteisę darbo klasę. Buržuazija, pamačiusi sau pavojų iš demokratinemis teisemis ginkluoto sąmoningo darbininko, mete į šalį savo anksčiau neva ispažintus demokratiškus įsitikinimus ir susijunge su dvarininkais ir senųjų reakcinių galybių liekanomis. Vienur su reakcines karininkijos pagelba, kitur su buržuazijos ir turcių pinigais samdytomis bandomis reakcija eina prie savo viešpatavimo užtikrinimo.

Kadangi darbininkų organizacijos yra didžiausioji kliutis fašizmui įsigaleti, todel prieš darbininkiskąjį judejimą ir yra nukreiptas smarkiausias reakcijos puolimas. Nuo šmeižtų iki kruvino teroro viskas yra naudojama, kad tik darbininkų organizacijas nusilpninus, arba visai sugriovus. Kam nesimeta į akis visur kartojamas kaltinimas socialdemokratų „tevynes išdavime". Dažnai net tenka girdeti, kaip fašistai pagirdami svetimus socialistus priešpastato juos saviškiams. Pavyzdžiui, Vokieciai fašistai visuomet neužmiršta pabrežti, kad francuzų socialistai esą dideli patriotai, o vokiečių socialdemokratus tie patys fašistai vadina „tevynes išdavikais". Prancuzų reakcininkai giria anglų socialistus ir keikia savus. Lenkijoj giria net austrų socialdemokratus, o saviškiams visokių pravardžiojimų suranda ir t. t.

Buržuazija netekusi vilties demokratinej tvarkoj darbo liaudies kilimą sulaikyti, griebiasi paskutines priemones — smurto arba diktaturos. Smurtas yra visų šalių fašistų paskutine išmintis. Smurtu įsigaleti ir smurtu remti savo viešpatavimą toki išeitis belieka pasiturincioms klasems, kai darbininkai ir valstiečiai, supratę savo galią, siekia prie valdžios ir prie savo reikalų tenkinimo. Teisetumas, teismų nepriklausomybe, piliėtines laisves ir panašus dalykai fašizmui yra atgyvenę dalykai, „supuvusios demokratijos" liekana. Įstatymus fašistai tik tiek gerbia, kiek tie įstatymai padeda jiems liaudį smaugti. Nepatinkamus įstatymus galima mindžioti, priesaikas galima laužyti, galima begediškai meluoti, jei tik tas pededa įsigaleti. Fašistine reakcija atgaivino Europoj kumščio teisę, legališkumą pakeite smurtas. Valstybes aparatą fašistai stengiasi paversti aklu savo norų vykintoju. Kariuomene, policija, valstybes administracija yra pritaikomi prie diktaturos ponavimo. Ypatingai kariuomene, policija ir teismai yra paverčiami į aklą įrankį liaudžiai spausti. Bet ir visas valstybes aparatas neisskiriant ne švietimo yra pritaikomas prie buržuazijos ir dvarininkų diktaturos.

Fašizmas įsigali ten, kur augantis darbininkų judejimas pradeda kelti nerimo buržuazijoj ir dvarininkijoj del jų viešpatavimo pastovumo. Kai kas net mano, kad Europa turi dabar pereiti per diktatūros laikotarpį, girdi, partingumas, demokratija ir panašus dalykai atgyveno savo amžių ir nebeatatinka laiko reikalavimams. Bet taip nera. Kur demokratija sugebejo savo pajegas sumobilizuoti, ten fašizmas nepajege įsigaleti. Visa eile kulturingų V. Europos kraštų mus įtikina, kad fašizmas tik ten yra baisus, kur demokratija pasirode nepajegi su juo grumtis. Austrijoj ir Lenkijoj dabar eina kova del demokratines tvarkos išlaikymo ir be jokios abejones, kovų rezultatai pareis tik nuo demokratijos pajegų susiorganizavimo ir aktingumo. Darbininkai kovoj prieš fašizmą nera vieni. Daugely valstybių platus valstiečių ir smulkiosios buržuazijos sluok-

[1]) Naudota „Der Faschismus in Europa" Wien 1929.

---

snių studento Kazio Sutkaus pasielgimų, jis nenakvojo namie ne todel, kad butų koks nors padauža, bet todel, kad jis turejo **daug svarbesnių dalykų** negu atlankymas sergančios motinos, kurios jis du metus nemate. Bet senių Sutkų galvoje toks daleidimas ne rado vietos, nes jų galvos tam netinkamos. Jie, kurie savo sunų kuomežiausiai pažinojo, is jo pasielgimo padare tik bendras pavirsutiniškas išvadas, kokias tepajegia padaryti provincialiskos kalmiecių galvos. Ir todel ypatingai Lietuvoj, kur tevų ir vaikų (kol kas nelabai skaitlingų) siekimai bei troskimai yra visai **skirtingi**, aukščiau mineti nusiskundimai ir aimainavimai pirmųjų ant pastarųjų, giliau pažvelgus, negali tureti jokios racijos.

Ir iš tiesų. Ištisos Lietuvos liaudies kartos amžiais gyveno ir ismire vilkdamos visakeriopios vergijos jungą. Tų vergijų jungas ant tiek įejo į lietuvių liaudies dušią, kad liaudies dauguma ir po šiai dienai neįsivaizduoja gyvenimo be kokio nors vergiško jungo. Ypac gi dabartine senesnioji liaudies karta, kuriai betarpiai teko vilkti paveldetą iš savo tevų cariškos vergijos jungą, vokiškų okupantų jungą, kunigijos jungą ir pagaliau, kuriai po šiai dienai tenka vilkti tautiškos buržuazijos šlykščiausį jungą,—netik nenori, bet niekaip negali suprasti, ir išsivaizduoti, kad butų galima gyventi be tos priespaudos. Ir todel visai suprantama kodel ta karta, kuriai tie visi vergiški jungai yra įeję į kuną ir dusią, kelia visur didžiausį triuksmą prieš savo vaikus, kurie nenori perimti iš tevų to palikimo, bet iesko naujų kelių, kuriais einant butų galima sukurti naujas ir laisvas gyvenimas.

Šių dienų jaunoji karta, kuri pradeda žengti pirmus savystovius žingsnius gyvenime visai naujose apystovose ir kuri yra daugiau mačiusi, pergyvenusi, skaičiusi ir girdejusi — **nenori ir negali pasitenkinti bažnyčia ir karčiama,** tomis dviemis ligsioliniės oficialės „lietuviškos kulturos" specifinemis įstaigomis, kuriomis dešimtmečiais tenkinos ir kuriose, dešimtmeciais „auklejos" senosios lietuviskos liaudies kartos iki paskutinių dienų.

Jei tevams t. y. senajai kartai, aukščiau minetas lietuvisko gyvenimo vaizdas atrodo nesu-

sniai kovoja isvien su darbininkais del demokratines tvarkos ir tik nuo demokratijos šalininkų organizuotumo ir pajegumo pareina ar atgimęs naujoviškas absoliutizmas uždeda savo leteną ant darbo liaudies sprando, ar ne. Tose valstybese, kur fašizmas jau yra įsigalejęs liaudies kova yra daug sunkesne. Ten tenka grumtis ne tik su organizuotomis fašizmo pajegomis, bet ir su visa valstybes pajėga. Tokiose valstybese labai dideles reikšmes turi propaganda, kuriai medžiagą teikia pats gyvenimas. Be to, visų Europos valstybių politika taip glaudžiai yra surišta, jog fašizmo laimejimas vienoj šaly neišvengiamai atsiliepia į kitas salis ir priešingai, fašizmo pralaimejimas vienur yra smugis ir kitų salių fašistams, Todel demokratijos laimejimas kulturingose Europos valstybese privers ankščiau ar veliau ir fašistų apsestus kraštus prisitaikinti prie bendros Europos išvaizdos.

II.

Fašizmas kai kuriose valstybėse.

Jau minejome, kad fašizmas įvairiose salyse įvairiai pasireiškia, bet visų šalių fašizmui bendra yra neapykanta prieš darbininkų klasę, ypač tose šalyse, kur darbininkų judejimas pasinaudodamas demokratine santvarka, žengia nesulaikomai pirmyn prie visiškos pergales. Kova prieš socializmą, marksizmą ir bolševizmą yra fašizmo išeinamas punktas. Palyginę fasizmą kai kuriose salyse, neziurint visų skirtumų, pamatysime jo tikrą darbo liaudžiai priešingą klasinį veidą.

Fašizmas Italijoj pirmiausiai įsigalejo ir neva stipriausiai laikosi. Italijos fašistai giriasi milžiniškomis reformomis, kurios esą išgelbejusios ir išaukštinusios Italiją. Pažiurekime: Fašizmas Italijoj kilo iš pramonininkų ir dvarininkų apmokamų bandų kovai prieš socialistinį darbininkų judejimą. Pradejęs nuo demagogiškų ir radikalių frazių, smurtu įsigalejęs, fašizmas Italijoj tik smurtu ir sauvale laikosi. **Sauvale ir smurtas tai yra vienintele Italijos fašizmo dogma ir programa**. Aštuntais metais fašizmo viešpatavimo Italijoj nerasi kitokių organizacijų, kaip tik fašistiškas; valstybes aparatas yra visiškai sufasistintas ir pati valstybe yra tik fasistines partijos įrankis. Fašistiskų bandų sauvale reiškia, kad kiekvienas nefašistas Italijoj gali buti persekiojamas, jo butą gali užpulti juodmarškinių gauja, jis pats gali buti primuštas, apiplešta ir niekur jis neras teisybes ar užtarimo. Fašistai pradejo savo gyvenimą reikalaudami sudemokratinti parlamentą, bet priėję prie valdžios pamate, kad parlamentas, o juo labiau laisvai rinktas, iš viso gali jiems buti pavojingas. Todel 1924 m. parlamento rinkimų metu siaute Italijoj toks teroras, kokio niekur istorijoj neužtinkame. Tukstančiai priešfašistinių organizacijų veikejų buvo biauriausiu budu persekiojami, o darbininkų kandidatas Piccinini buvo žiauriu budu užmuštas. Ir taip išrinktas parlamentas, kuriame buvo 85 proc. fašistų, jiems nepatiko, nes kritika iš parlamento tribunos rode tikrą fasistinio režimo veidą. Už drąsų kritikos žodį fašistinių viršunių įsakymu buvo nužudytas ir socialistų atstovas Mateoti, o veliau opozicioniai atstovai visai buvo pašalinti iš parlamento. 1924 m. rinkimai fašistus pamoke, kad jokiomis prievartos priemonemis negalima visų gyventojų atvesti į fašizmo abazą todel pas fašistus gime nauja ideja — parlamentą visai panaikinti, o jo vietoje sudaryti korporatyvį parlamentą, kuriame sedetų visas 100 proc. fašistų. Štai kaip tas buvo padaryta — korporacijos (priverstinos fasistiškos darbininkų bei darbdavių sąjungos) išrenka iš savo tarpo 800 kandidatų, iš kurių didžioji fašistų partijos taryba 400 paskiria tikraisiais kandidatais. Fašistų taryba gali ir ne korporacijų pasiulytus kandidatus išstatyti „Rinkimai" įvyksta tokiu būdu, kad pilietis į klausimą: „Ar sutinki tamsta su didžiosios tarybos išstatytu kandidatų sąrašu" atsako „taip" ar „ne". Suprantama, kad tokie „rinkimai" visada užtikrins fasistams 100 proc. „laimejimo".

Bet ir toks „korporatyvis parlamentas" turi tik parlamento seselio teises. Jam nevalia valdžiai pareiksti nepasitikejimo, kas reiškia, kad fašistinių viršunių diktaturai iš tokio parlamento negresia joks pavojus. Fašistų garsinamos reformos ir kitose gyvenimo srityse pasirodo apgaulingos arba padiktuotos jų noru išsilaikyti valdžioje. Valiutos reforma atidavė Italiją Amerikos kapitalo išnaudojimui. Reforma darbo srity, kuri tariamai panaikino Italijoj klasių kovą, žymiai padidino darbininkų išnaudojimą, atimdama kartu darbininkams teisę laisvai organizuotis ir gintis nuo perdidelio išnaudojimo. Imperialistines politikos vedami, fašistai visomis priemonemis nori pakelti italų vaisingumą, skirdami premijas gausingoms šeimynoms, apdedami mokesniu bevaikius ir nevedusius. Emigracija yra suvaržyta, iš kaimo į miestą išsikelti ir ieškoti ten darbo galima tik gavus atatinkamą leidimą. Šitoki reforma pririša darbininką prie kaimo. o kadangi kaimuose vieš-

---

griaunumu, Dievo valia sukurtu šioj ašarų pakalnej — tai daugeliui vaikų t. y. jaunosios kartos atstovams, žiurintiems plačiau į gyvenimą, rodosi, kad tam idiliskam vaizdui reikalinga padaryti galas ant visados ir jo vietoj pradeti kurti naujas, daug turtingesnis, turiningesnis ir gyvas gyvenimas.

Visai suprantama, kad jau šiandien toje pilkumoje rodosi pirmosios naujo gyvenimo krekždes, taip vadinami „pramuštgalviai", kurie žut but nori išsilaužti iš juos varžančių, sutrunijusių senojo gyvenimo formų.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Studentas Kazys Sutkus, kaip tik ir buvo vienu is daugelio tokių „pramuštgalvių", kurie nesiojosi su panašiomis mintimis ir idejomis. Kazys gi ypač su jomis niekad nesiskyre, kuomet jame gyvenimas galutinai isdirbo panasias pažiuras. Tas pažiuras jis su didžiausiu užsidegimu stengesi įskiepyti kiekvienam jaunuoliui, kad padarytį jį jei ne didesniu „pramuštgalviu" už save, tai jau bent tokiu, kokiu jis buvo.

Su seniais gi, jis nenorejo nieko bendro tureti. Nes jo giliu įsitikinimu seniai vistiek tų naujų pradų nesupras, nes jie jų negali suprasti.

— Kam su jais, tais besmegeniais gaisinti laikas, — visuomet megdavo kartoti susirinkusiems draugams Kazys, — jie mūsų vistiek nesupras. O jeigu jie verkia, ašaroja, klebonui skundžiasi, kad mes jų neklausome— tai čia jų liga, nuo kurios juos tik karstas išgydys. Musų pareigos daryti savo, o jie lai daro savo. Prisakymas, „klausyk tevo ir motinos" yra tai kvailiausias išmislas, kokį tie juodieji farizejai, kunigai, galejo isgalvoti, kad žmonija amžinoj vergijoj laikyti. Tai yra didžiausia nesąmone, apie kurią ir kalbeti neverta. Musų tikslas tapti laisvais, nesupančiotais jokiais vergiškais pančiais ir tam tikslui atsiekti mes privalome pašalinti visa tai, kas mums tokiu ar kitokiu budu stojasi skersai kelio vedančio prie užsibrežtojo tikslo.

Tokį fanatiškumą ir neapykantą link sentimentalių ir nerangių senių neišskiriant ir savo tevų, pas Kazį išdirbo sunki gyvenimo mokykla, kurią jam iki dugnui teko išstudijuoti.

— — — — — — — — — — — — — — — —

(B. d.)

pataują didelis neturtas, o kaimo apleisti nevalia, tai tikrenybej visi žemes ukio darbininkai yra atiduoti dvarininkų malonei ir neribotam naudojimui. Bet ir įvedus kaime fašistišką baudžiavą nedarbas ir skurdas miestuose nesumažejo. Priesingai, darbininkų gyvenimas prie fasistų tiek pablogejo, kiek niekada pradejus darbininkams organizuotai kovoti už savo reikalus nera buvęs blogas. Fašistai turedami spaudos ir viesosios nuomones monopolį nesivaržo falsifikuoti statistikos davinius, kad parodžius savo viešpatavimą geresnej šviesoj. Savaime suprantama, kad savo viešpatavimui užtikrinti fašistai turi ypatingus teismus, kurie teisia taip, kaip to reikalauja fasistų politika. Žiaurus persekiojimai, visiška fasistų sauvale, beteisių masių skurdas, imperialistine užsienių politika, kuri gresia kiekvienu metu įvelti Italiją į naują karą, tai yra fašizmo laimejimai Italijoj.

Maskuotas fašizmas Vengrijoje. Kai Tarybų Vengrija durtuvais buvo nugaleta, įsiviešpatavo ir iki siai dienai Vengrijoj viešpatauja juodžiausioji reakcija. Ji betgi, atsižvelgdama į užsienį, užsideda demokratišką kaukę. 1920 m. parlamento rinkimai įvyko su pagelba baudžiamųjų burių, kurie nepatinkamus kandidatus ir agitatorius be ilgų ceremonijų pašalindavo. Socialdemokratai, nenoredami leisti visus savo veikejus išžudyti, rinkimuose tada visai nedalyvavo. Ir tai socialdemokratų partijos sekretorius Scervenka dingo „be žinios“ ir partija dar šiandien nežino, kur jis buvo nužudytas ir kur yra pakastas. Sekančiuose rinkimuose baudžiamieji buriai užleido vietą fašistiskoms organizacijoms, kurių priviso Vengrijoj galybes. Tos organizacijos rinkimuose valdžios padedamos ir remiamos išvyste tokį terorą, jog joki platesne agitacija buvo negalima. Be to pabloginus rinkimų įstatymą — praplečiant viešą balsavimą — socialdemokratai galejo pravesti tiktai 25 atstovus. 1926 m. rinkimuose viešas balsavimas buvo dar labiau praplestas, teroras ir administracijos spaudimas nesumažejo, todel socialdemokratų atstovų skaičius sumažejo iki 14. Reakcija puola ne tik socialdemokratus, bet ir buržuazinę demokratiją. Negana, kad reakcija dirbtinai sudare sau visiškai paklusnų parlamentą, ji sukure ir antruosius rūmus, į kuriuos įejo aristokratijos atstovai ir valdžiai visai ištikimi, „užsitarnavę“ veikejai. Tokiu budu neva demokratiškose formose Vengrijos reakcija uždejo sunkią leteną ant Vengrijos liaudies. Pačiame parlamente opozicijai burna yra uždaryta drakonisku statutu, kurs parlamento pirmininkui leidžia net atstovų kalbas pries įtraukiant į protokolą cenzuruoti. Reakcija su savo parlamentu pasigamino sau visą eilę reakcingiausių įstatymų, kurie turi užtikrinti jai ilgą viespatavimą. Fašistines organizacijos valdžios toleruojamos ir net remiamos noretų betgi pašalinti ir tą demokratijos šešelį, koks dar yra, ir įvesti pliką fašistišką diktaturą. Paskutiniuoju laiku dauginasi ženklai, kurie rodo, kad Vengrijoj galima laukti reakcijos persitvarkymo fašistišku pavyzdžiu.

Viespataujanti reakcija įstume Vengrijos darbo mases į didžiausį skurdą, užkrove kraštui didelius mokesnius, kurie eina pusiau slaptam ginklavimuisi ir valdininkų armijos išlaikymui. Pries karą, pavyzdžiui, Vengrija su 20 milijonų gyventojų turejo kartu su pensionuotais 381.000 valdininkų, o dabartine Vengrija, su 8 milijonais gyventojų, turi kartu su pensionuotais 267.000 reakcijai ištikimų valdininkų, kas reiškia bendrai su seimynų nariais arti pusantro milijono žmonių mintancių iš valstybes iždo. Ruosimasis karui taip pat sueda dideles sumas. Mat, Vengrija rengiasi atimti per karą prarastas žemes ir tuo tikslu ruošiasi karui, militarizuoja savo jaunimą (kiekvienas jaunikaitis tarp 14—21 m. turi atlikinėti priverstinus kariškus pratimus) gaminasi ginklus ir, žinoma, kraštui užkrauna tuo didelę nastą. Suprantama, kad reakcijos begediškas seimininkavimas ir masių skurdas sudaro didelius klasių priesingumus ir todel Vengrija galima prilyginti vulkanui, kurs kiekvienu metu gali issiveržti. Išsigelbejimui iš galimos ir bijomos revoliucijos reakcija ir planuoja pereiti prie atviros kariskos diktaturos, kad tuo keliu liaudies nepasitenkinimą nuslopinti kraujuje.

Kariška diktatura Pietųslavijoje, kiek galima permatyti tvirtai nusitvere valstybes vairo ir dar ilgas ir sunkus kovos tarpas stovi pries Pietųslavijos demokratiją. Po karo susidariusi Pietųslavijos valstybe gime su dideliais priesingumais tautinio pobudžio. Pietų slavių tauta susideda iš trijų giminių — serbų, kroatų ir slovenų — kurios per šimtmečius gyveno skirtingose sąlygose ir susijungus joms į vieną centralistinę valstybę nalšvengiamai turejo prieiti tarp jų prie susidurimų. Kova del federatyvio valstybes tvarkymosi ejo nuo pat pirmųjų Pietųslavijos valstybės dienų, bet demokratiškai rinktas parlamentas nepajege to klausimo patenkinamai išristi. Kovoje visų prieš visus galingiausias pasirode karalius, pasiremęs kariuomene, todel jis be didesnio pasipriešinimo įvykde perversmą, išvaike parlamentą ir, matomai, ilgiems metams rengiasi „tevynę gelbeti“. Atskiros gimines nusivylusios demokratija, kuri nepajege opiausio valstybes klausimo išspresti, kreipia dabar savo demesį į karaliaus sostą ir tikisi iš jo susilaukti savo pageidavimų patenkinimo. Karališkoji diktatura pradejo krašto reikalus tenkinti diktaturai įprastu teroro budu. Pirmiausiai visos politines organizacijos buvo uždarytos, kas, be abejo, nepraejo sklandžiai, nes su uždarymu ne visos jos išnyko. „Likvidavimo“ procesas ir dabar dar nera baigtas, ką liudija galybes areštų, teismų žiaurus sprendimai, politinis teroras ir p. dalykai. Pietųslavijos darbininkų klase diktaturai siaučiant yra atiduota visiškai savo klasinių priešų malonei, kas skaudžiai jau dabar atsiliepia ne tik į darbininkų politines teises, bet ir į jų materialę ir socialinę buklę.

Bulgarijos fašizmas panašiai kaip ir Vengrijoj prisidengia demokratijos skraiste, bet krašto viduje caras, biurokratija, armija, policija ir fašistines organizacijos yra neaprežti viespačiai. Bulgarija visame pasauly pragarsejo savo „dingo be žinios“, kas reiškia, kad nepatinkamas asmuo staiga dingsta ir niekas nežino kur jis yra nužudytas ir kur palaidotas.

Ispanijoj, panašiai kaip ir **Portugalijoj**, seimininkauja karingi generolai, kurie tarp savęs pešasi ir vienaip vien tyko viens kitą nuversti. Ispanijos diktatura, nors ir stengiasi kopijuoti Musolinį, bet toli gražu jam neprilygsta. Ispanijoje, pavyzdžiui, ir darbininkų organizacijos nera išardytos ir veikia pusiau laisvai, apie ką Italijoj nieks ir nesvajoja.

Ne tik išvardintose aukščiau valstybese, bet veik visoje Europoje matome daugiau ar mažiau pažengusį fasizmą, arba bent žymu buržuazijoj ir karininkijoj fašistines tendencijos, kurios prie pirmos progos gali virsti demokratijai labai pavojingos.

III

Fašizmas Lietuvoje.

1926 m. gruodžio 17 d. pastate ir Lietuvą į skaičių tų valstybių, kur viespatauja juodžiausioji reakcija paprastai vadinama fašizmu. Lietuvos fasistine diktatura yra kruviniausia ir žiauriausia. Per trumpą savo viespatavimo laiką lietuviški diktatoriai papilde tiek daug nieksybių pries Lietuvos liaudį, jog teisingai užsipelne Europos demokratijoj kruvinos niekšų gaujos vardą.

Veltui ieškotum pas lietuviskus fašistus kokios nors programos — jos nera. Lietuvos diktatura savo veikime vadovaujasi vienu siekimu — **išsilaikyti bet**

kokia kaina valdžioje. Savo pažadus ir programą diktatura keičia sulig reikalo: pradedant nuo pasižadejimo laikytis konstitucijos, per suminiotas priesaikas, „tautos atsiklausimą", „teisetumą" ir panasias nieksybes diktatura eina prie vieno tikslo — sudaryti sau tokią pajegą, kad nieks nepajegtų jos nuversti. Lietuviška diktatura parodo ir dar vieną dalyką, butent, kad diktatura gali viespatauti ir be diktatoriaus. Lietuvos fašistai neturi savo „vado", centrines figuros, „Vadą" atstoja plešrios, prasimelavusios menkystos, vadinamos „tautos vadais". Smetona, Lapenas, Tamošaitis ir klika tarp savęs besipešančių karininkų, nors ir neturi programos, nors ir riejasi tarpusavy, vienok sedi tvirtai valdžioje. Sedi valdžioje ne todel, kad butų stiprus, bet tik todel, kad liaudis nepasitiki savo pajegomis. Kai mases įpuola į nusivylimą ir apatiją, tada kiekvienas diktatorius, atsiremęs į karinomenę ir valstybes aparatą, gali jaustis stipriai. Lietuvoje matome liaudies nepasitenkinimą, bet nera dar pasitikejimo savo pajegomis, nera aktingumo. Butų klaida užsimerkti prieš faktą, kad demokratiškos valdžios niekšiškas kapituliavimas prieš fašistus, labai daug prisidejo prie liaudies upo nupuolimo. Paskutiniuoju laiku Lietuvos diktatoriai eina prie stiprinimo savo pozicijų įvairių iš caro skolintų „reformų" keliu. Savivaldybes, žemės „reforma", prezidento rinkimai, o pagaliau ir seimas tures sudaryti pagrindą fašistų viešpatavimui. Kol kas fasistai laikosi tik karininkų klikos pajega ir valstybes aparatu, nors diktatura nenuilstamai stengiasi sudaryti sau atramos bazę ir visuomeneje. „Geležinis Vilkas", „Ukininkų Vienybe", jaunimo, mokytojų, studentų organizacijos ir pasiturinciųjų gyventojų pritarimas sudaro jau dabar lietuviškos diktaturos bazę visuomenej, nors vistik dabar diktatura remiasi svarbiausiai karinomene, arba, teisingiau sakant, karininkų klika, kuri deka perversmui atsistojo kariuomenes prišaky. Ilgainiui diktatura, be abejones, sudarys sau visuomenej tiek stiprią atramą, jog gales savotiško „teisetumo" ribose buti, bent užsienių akyse, „demokratiška". Maža Lietuva, su įvairiais neisspręstais klausimais ir priklausomybe nuo V. Europos demokratiskų valstybių, negali ilgai nešti ant savo sprando sauvale ir begedisku melu paremtą diktaturą. Tą supranta ir diktatoriai, todel jie ir žada „legalizuotis" pasaulio akyse, žinoma, del to nepakeisdami nei savo esmes, nei savo apetitų. Lietuvos demokratijai tenka teisingai įvertinti diktaturos „pažadus" ir pasistačius sau tikslą **atstatyti Lietuvoje demokratinę tvarką**, ieskoti bendrų kelių prie to tikslo. Išblaskytos ir išteriotos Lietuvos demokratijos pajegos yra dar tiek stiprios, jog sujungus jas ir įkvepus masems pasitikejimą savo pajegomis, laimejimas yra galimas.

A. B.

„Nenormalus laikai" ir užsienių opinija.

Ne taip senai, suareštavus Lietuvoje laike trijų dienų apie 300 socialistų, daugumoje mokslo jaunuomenes, užsieniuose kilo audra protestų. Ypač Latvijos demokratija tinkamai tuo metu reagavo. Lietuvos fašistai, didybes manija apsesti, į tuos užsienių protestus atsake storžieviśku pasiulymu „nekisti nosies į svetimą daržą". Voldemaras tuo savo isdidžiu ir chamišku issišokimu, žinoma, užsieniams dar aiskiau parode, kas per „tautos vadai" Lietuvoje diktatoriauja.

Nuvertus Voldemarą jo vietoje atsisedo „gabiausias Lietuvos diplomatas" p. Zaunius, kurs sakosi žinąs, kad kakta sienos nepramusi, todel sis ponas į naujus užsienių protestus, del „nuosaikiųjų" budelių teroro, atsako ne storžieviśku išsišokimu, bet mandagiu melu. Į Vanderveldes, Crispino ir kitų protestus p. Zaunius tik melu ir tegali atsakyti. Tuo budu p. Zaunius tikisi atpratinti užsienių demokratijos atstovus nuo interesavimosi Lietuvos vidaus gyvenimu. Fašistai rado šį kartą net reikalo ir krašto viduje pasisakyti del užsienių opinijos, kuri juos už jų šlykščius darbus smerkia. „L. A." 272 nr. deda tuo reikalu vedamąjį, kurs savo melagingumu ir veidmainiskumu toli pralenkia ikisiolinius „L. Aido" prasimanymus. „L. A." pripažįsta, kad Lietuva gyvena „nenormalius laikus", bet meluoja apie tai, kodel mes gyvenime „nenormalius laikus". Jau treji metai Lietuva gyvena priespaudos ir teroro laikus. Karo stovis, cenzura, piliečių žiaurus persekiojimas, nepriklausomo politinio judejimo slopinimas ir visiška valdančiųjų smurtininkų sauvale ir aklam parodo, kad gyvename „nenormalius laikus" „L. A." griebiasi vaikiškų argumentų fašistų žiaurumams pateisinti. Anot jo, karo stovis ir karo lauko teismai yra reikalingi tam, kad apgynus tevynę nuo „svetimos valstybes agentų"—politinių emigrantų. Reiškia, jei nebutų politinių emigrantų, nebutų nei karo stovio, nei cenzuros, nei karo lauko „teismų", vienu žodžiu, butų „normalus laikai". Nežinai žmogus kuo daugiau dyvytis — ar „L. Aido" begediskumu, ar jo naivumu. Ar rasis, kažin, visoj Lietuvoje toks siauro proto žmogus, kurs leistų save įtikinti, kad socialdemokratų, val. liaudininkų ir eserų persekiojimas tai yra kova su politiniais emigrantais! Arba kas galejo manyti, kad pabegę nuo karo stovio ir karo lauko „teismų" emigrantai, tai ir yra tų karo lauko „teismų" ir karo stovio priežastis!

„L. Aidas" gindamas karo stovį ir jo pasekas ir negaledamas pasakyti tikros teisybes del ko karo stovis fašistams yra reikalingas, turi griebtis ir tokių „argumentų", kaip tariamas emigrantų teroras prieš fasistus. Iš to jau aišku, kad emigrantų socialdemokratų konferencijos nutarimas del teroro yra visai teisingas. Teroras, jei mes jį šiandien vartotume, iseitų tiktai fašistų naudai. Kadangi teroras musų buvo atmestas, tai „L. A.", pasiremdamas žvalgybos sufabrikuotais Vievy „plečkaitininkais", tvirtina, kad musų nutarimas buvęs tik „del akių". Bet susimildami, del kieno akių? Jei mes prieitume isvados, kad gnaibymas paskirų fasistų siuo metu yra naudingas, tai ir kviestume iš užukampių jus šaudyti. Esame tikri, kad tokiu savo nusistatymu atatiktume daugelio musų bendros kovos draugų norams. O jei kviečiame terorą, kaipo kovos priemonę atmesti, nes tai tik fašistams butų naudinga šiuo metu, tai kokiems galams patys „teroristus" siųstume? Ar tam, kad jums pasitarnauti? „L. A." pats sakosi „nesuprantąs" kas čia per monai. Mes patarsime „L. A." pišoriui pasiklausti žvalgyboje ir ypač pas žvalgybininką Švobą, kurs ir į Rygą važinejo pirkti liudininkų, kad emigrantų organizacija „teroristus" siunte, ir tada suprasi, kas čia per monai.

Ne „valstybes priesų" emigrantų „teroras", ne prikeltieji iš grabo „plečkaitininkai" ir ne lenkai yra karo stovio priežastis. **Karo stovis yra išdava is to fakto, kad Lietuvoje jau tris metus viešpatauja mažos mažumos diktatura.** Diktatura negaletų laikytis be karo stovio, be cenzuros, be karo lauko „teismų" ir žvalgybos provokacijų. Jei nebutų mažumos diktaturos, nebutų nė emigrantų, nebutų ne nelegalių organizacijų, nereiketų ne karo stovio. Todel ir tie „nenormalus laikai" yra tik diktaturos paseka. Gali Zaunius meluoti, kaip tik jis moka, jis neįtikins ne vieno užsienių demokrato, kad karo stovis ir karo lauko „teismai" yra „lenkų agentų" pagimdyti. Per žemai „gabiausias Lietuvos diplomatas" įvertina užsienių demokratijos atstovus, jei mano su kvailomis pasakomis gešeftą padaryti.

„L. Aido“ pasisakymas del karo stovio ne tik yra pilnas melų, bet netrukstą jame ir fašistams įprastos veidmainystes. Kas nesidyvis skaitydamas, kad „karo stoviu ir jo padariniais niekas taip nesibodi, kaip dabartine Lietuvos vyriausybe“. Tik stebekis, žmogau, fašistai pradejo bodetis karo stoviu!

Žmogus, nepratęs į fašistų melus, pasakytų—jei jums karo stovis nusibodo, tai panaikinkit jį. Bet kur tau! „Tevynes apsauga“, „valstybes gerove“ dar neleidžia prie „idealo“ prieiti.

Iš viso fašistų teisinimosi prieš užsienius dvokia melagio Voldemaro dvasia, taip ir matyti, kad mokiniai taikosi pralenkti melais savo mokytoją. Juk ir Voldemaras 1926 m. gruodžio 18 d. žadejo deti visas pastangas, kad „atstatyti kraste konstitucinę tvarką“, o ir Smetona su dviem priesaikoms ir „tautos atsiklausimu“ ant savo dušios taip pat šio to pamoko. Vienu žodžiu, tauta gali buti rami, karo stovis nebus „amžinai“.

Musų įsitikinimu, Lietuva tol gyvens „nenormalius laikus“, kol Lietuvos liaudis neatgaus savo pagrindinę teisę paciai spresti Lietuvos tvarkymosi klausimą. Už savo teises liaudis nepaliaus ir negali paliauti pries pavergėjų bandą kovoti. **Demokratine tvarka liaudžiai nera nei idealas nei dogma, bet gyvenimo butinybe.** Be demokratinių teisių liaudis yra atiduota savo priešų išnaudojimui ir neturi jokio galimumo kovoti už savo buities pagerinimą. O kol liaudis neatsisako nuo to, nuo ko negali atsisakyti, tol ir „tautos vadų“ banda vargiai mokes be amžino karo stovio ir jo „padarinių“ išsiversti.

J. S.

Dvi bylos ir kas toliau?

Gruodžio 3 d. Kauno apygardos teismas panaikino Kauno apskr. draugijų registravimo komisijos nutarimą uždaryti LSDP. Pries kelias dienas Kaune taikos teisejas, nenoredamas save apjuokinti, išteisino „Socialdemokrato“ redaktorių jo byloj su žvalgyba. Ir viena ir antra byla yra labai įdomios ir šiems laikams charakteringos. Šių metų pavasarį žvalgyba, noredama gauti priežastį išardyti socialdemokratų organizaciją, padare slykščiausią provokaciją — į LSDP buto koridorių žvalgyba atneše pundą nelegales literaturos, paskui padare kratą ir, žinoma, literaturą koridoriuje „rado“. Sąrysy su ta literatura buvo areštuota kelios desimtys socialdemokratų, iš kurių veliau karo lauko „teismas“ 15 nuteise mirti o 14 kaleti iki gyvos galvos. Visa byla prieš Galinį ir draugus buvo paremta šita žvalgybos provokacija, o karo lauko „teismui“ to visai užteko, kad keliasdešimtis žmonių pasmerkti ilgiems metams kaleti ar net mirti. Dabar taikos teisejas pripažino, kad iš tikrųjų buta provokacijos, kad „Socialdemokratas“ tiesą sake, kai nurode į žvalgybą, kaipo į tos provokacijos kaltininką. Reiškia, visa byla prieš Galinį ir k. buvo žvalgybos tycia sufabrikuota, kad visai nekaltus žmones atidavus karo lauko „teismo“ budeliams pasmerkti. „Socialdemokrato“ byla viešai įrode, kaip žvalgyba niekingomis provakacijomis arde opoziciją. Ta byla atidengė diktaturos niekšybių dalį ir parode visuomenei, kokie žmones stovi dabar valdžioje ir kokiomis priemonemis jie kovoja prieš opozicines organizacijas. Reikia tik įsivaizdinti visą „tautiškosios vyriausybes“ niekšiškumą — ji pati per savo žvalgybą organizuoja provokacijas, pati paskui nekaltas aukas areštuoja ir smerkia ir dar placia burna rekia, kad, girdi, „tevynes priešai“ tyko nuversti „tautiškąją valdžią“ ir atiduoti Lietuvą lenkams. Tokio begediškumo, tokio nesiskaitymo su priemonemis, tokio melo ir niekšybes nemateme net caro Rusijoje.

Pažiurejęs į musų „tautišką“ žvalgybą ir „tautiškosios vyriausybes“ darbus pradedi žmogus gailetis caro žandaro ir caro despotijos. Kauno taikos teisejas nupleše kaukę nuo „tautiškosios“ vyriausybes veido ir parode, kaip tikrenybej atrodo „tautiškų“ budelių ponavimas. Bet išvadų iš taikos teisejo sprendimo niekas tautiškųjų diktatorių tarpe nemano daryti. Kas iš to, kad Galinis ir draugai nekaltai „nuteisti“, jie juk socialdemokratai ir todel tegu sedi. Kas iš to, kad keliosdešimtys visai nekaltų jaunų žmonių kankinasi kalejime, jie juk socialdemokratai. Socialdemokratas yra beteisis žmogus Lietuvoje, socialdemokratus galima žudyti, kalejime kankinti, Varniuose pudyti, ištremti, atiduoti policijos priežiurai ir kitaip persekioti. Tik už tai, kad socialdemokratai neatsisako nuo savo demokratiškų įsitikinimų, juos galima traktuoti kaip beteisius vergus, su kuriais „tautiški“ budeliai elgiasi kaip patinkami.

Lietuvos socialdemokratai, suprasdami, kad be demokratines tvarkos Lietuvos liaudis sbus pavergta, deda visas pastangas, kad šlykšti niekšų kraugerių diktatura butų pašalinta. Bet už tai kaip tik ir siunta tautiškieji budeliai, už tai ant socialdemokratų ir yra siundomos visos fašistines reakcijos galybes pradedant žvalgyba ir baigiant pirktais žurnalistais. Todel nėra ko laukti, kad Kauno taikos teisejo sprendimas privers fašistus paleisti iš kalejimo nekaltai ten kankinamus Galinį ir draugus. Priešingai, galima laukti, kad taikos teisejas, kurs išdrįso teisingai bylą išspresti, išleks iš savo vietos, arba kaip kitaip liks nubaustas.

Su Galinio ir draugų išprovokuota byla ankštai rišasi ir LSDP uždarymas. Partijos uždarymas buvo tik viena grandis visoje eileje persekiojimų, kurie šį pavasarį buvo ypatingu žiaurumu ir įniršimu nukreipti prieš LSDP. organizacijas. Kai paaiškejo, kad Galinio byla yra paremta tiktai provokacija, neliko ponams teisejams nieko daugiau, kaip ir LSDP uždarymą panaikinti. Be to, LSDP uždarymas taip kvailai buvo motyvuotas, patiekti argumentai tiek buvo skysti, jog bent kiek padorus teisejas tokiais motyvais partijos negali uždaryti. Bet vienok klaida butų manyti, kad fašistinis teismas staiga pasidare padorus ir pradejo laikytis įstatymų. Taip manyti nera jokio pamato. „Tautos vadai“ teismą paverte savo seimininkavimo aklu įrankiu ir jei fašistams butų naudinga, Kauno apygardos teismas nebutų pasidrovejęs savo sąžine pakreipti. Dalykas yra tame, kad **Socialistinio Darbininko Internacionalo** akcija sudaro Lietuvos budeliams nemaža klapato ir todel prieš pasaulį fašistai nenorėjo su LSDP uždarymu pasirodyti tikrojo šviesoje. Delto partija liko neuždaryta, nors jai nič nieko nebus leidžiama veikti. Fašistai tokiu budu tikisi ir save perstatyti kulturingais žmonemis pasaulio akyse ir kartu partijos veikimą paraližuoti.

Šiuo tarpu netenka laukti jokių pasekų iš tų dviejų socialdemokratų bylų. Nei nekaltai kankinamieji kalejime draugai atgaus laisvę, nei LSDP gaus laisves veikti. Sauvales ir smurto režimas slegia visą Lietuvą ir kol tas režimas nebus pašalintas, tol nera ko tiketis didesnių permainų musų liudname gyvenime. Treji metai jau Lietuva kenčia neatsakomingos bandos diktaturą, trejus metus liaudis yra pavergta, be pilietinių teisių, be sąlygų gerinti savo materialinį ir kulturinį gyvenimą. Trejų metų patyrimas turi pamokyti ir pasiviausį demokratą, nenustojusį dar tikrenybes pajautimo, kad diktatura musų šaliai reiškia neišvengiamą smukimą ir pagaliau galą. Per trejus metus buvo laiko įsitikinti, kad diktatura „ramiu budu“ nenusiris liaudžiai nuo sprando. Tą ji padarys tik liaudies priversta.

J. S.

Kariuomenė ir lietuviškas fašizmas.

Lietuvos liaudis kasmet duoda 40 milijonų litų kariuomenes išlaikymui ir už tai iš kariuomenes, arba, teisingiau sakant, iš karininkijos, susilauke priespaudos, juodžlausios reakcijos ir naudojimo. Liaudies pinigais apginkluota ir išlaikoma, liaudies krauju penima Lietuvos kariuomene pasidare liaudies priesas ir pavergejas. Užuot ginti kraštą nuo išorinių priešų Lietuvos kariuomene pradejo karą su savo krašto liaudimi. **Iš apgynejo fašizmas iš kariuomenes padare liaudies pavergėją.** Sakoma, kad kariuomene turi buti tik politikos įrankis, bet pati neprivalo politikuoti. Tikrenybej nerasime kariuomenes, kuri butų tiktai įrankis. Nera to krašto, kur kariuomene nedarytų įtakos į krašto užsienių ir vidaus politiką. Visas klausimas yra tame, kaip tas kariuomenes politikavimas pasireiškia ir koks jis yra Ar su liaudimi, ar prieš liaudį, tame yra visas sunkumas. Demokratineje valstybeje iš kariuomenes reikalaujame, kad ji **stovetų teisetumo sargyboje ir saugotų valstybes sienas.**

Lietuvos kariuomene nuo pat savo gimimo dienos vienaip vien aktingai dalyvavo krašto politikos nustatyme. Dar 1918 m. Lietuvos besikurianti kariuomene **nuverte Voldemaro kabinetą** ir pavede krašto valdymą ir organizavimą koalicinei Sleževičiaus vyriausybei, kuri turejo išvaikyti Voldemaro priveistus štabuose svetimtaučius ir svetimų valstybių šnipus. Sekančiais metais Glovackis su savo II-uoju pulku buvo susibuntavojęs ir net buvo išstatęs kulkosvaidžius prieš prezidento vardą nešiojantį Smetoną. Is viso, girtuoklis Glovackis savotiškai „dalyvavo" politikoj. Jis ilgą laiką buvo Lietuvos žydų rykšte, pa ižymejo žiauriais pogromais, plešimais ir zudymais. 1920 m. vasario menesį Lietuvą pergyveno rimtą Panemunes kareivių sukilimą, kurs tik deka bolševikams nepadare Lietuvai galą. Gali kam keistai skambeti, kad 1920 m. vasario menesį bolševikai Lietuvą isgelbejo, bet taip, iš tikrųjų, buvo. Mat, Panemunes sukilimui vadovavo kairieji eserai, o bolsevikai sukilime nedalyvavo ir net nuo jo atkalbinejo. Jei bolševikai butų paslemę tuo sukilimu vadovauti, jie be abejones, prie tuolaikinio kareivių upo, butų Lietuvą užvaldę, bet del kokių tai, žinoma, su Lietuvos valstybes interesais nieko bendra neturinčių, sumetimų, jie to sukilimo neišnaudojo ir deka tam Lietuva išsigelbejo is gresiančios anarchijos ir galo. Veliau, laike Hymanso proekto diskutavimo, karininkai priverte valdžią nuo to proekto atsisakyti, o keli jų net bombą Galvanauskui buvo įvelę. 1924 metais karininkai siausesi prieš Tumeno valdžią, o 1926 m. gruodžio 17 d. karininkai, nuvertę teisetąją vyriausybę, atidave valdžią tam paciam Voldemarui, kurs Lietuvos kariuomeneje priveise Glovackius, Kondratavičius, Kleščinskius, Daukantus ir panašius isgamas ir svetimų interesų agentus. 1926 m. pradžioję tautininkai kreipesi į liaudininkus siulydami jiems su kariuomenes pagelba nuversti krikščionių valdžią, o per seimo rinkimus krikščionys buvo padarę sutartį su Plechavičiumi ir jam net sumokejo 10.000 litų rankpinigių už „krikščioniško" perversmo padarymą. Plechavičius perversmo tuo metu nepadare ir, žinoma, krikščionims pinigų negrąžino, o veliau gruodžio menesį padaręs perversmą gavo naują užmokesnį — generolą ir puikų malūną. Prie fašistų kariuomenes įtaka į politiką pasidare iš viso vyraujanti, nors Petruičio, Skorupskio pakartotinas Plechavičiaus ir k. putčai rodo, jog ne visi karininkai lygiai prie fašistines politikos pelnų prieina ir del to riejasi savo tarpe.

Kalbant apie kariuomenę aš turiu galvoje kariuomenes viršunes, kurių rankose visa kariuomenė yra. Kareivis yra tik armotoms mesa, už jį galvoja vadai. Kai kareiviai prades galvoti, tada ir kariuomenes politika nebebus liaudžiai priešinga. Kareiviai prie fašistų taip pat yra pavergti ir beteisiai, kaip ir visa Lietuvos liaudis, todel ir kareivių išsiliuosavimas yra galimas tik kartu su liaudies išsivadavimu is fašizmo vergijos. O kad kareiviai prades patys galvoti, tam nera abejonių, nes toji bedugne, kokia yra tarp karininkų ir kareivių, tarp fašistų ir liaudies, gali ir aklam akis atsidaryti. Šiandien kiekvienas kareivis mato, kaip pigiai juos fašistai nupirko gruodžio m. 17 diena. Už dalintus tą dieną fašistinių „ponių" buterbrodus ir penkis centines bulkutes, kareiviai pardave fašistams ne tik patys savo laisvę ir visas teises, bet ir savo tevų ir brolių laisvę.

Šiandien mes turime Lietuvoj dar apie **du tukstančiu kareivių savanorių iškovojusių Lietuvai nepriklausomybę, kurie niekaip iki šiol negali žemes sklypelio gauti,** desimtys tukstančių bežemių ir mažažemių tebera neaprupinti žeme, tuo tarpu dvarininkams grąžinami dvarai. Karininkams tokia fašistų politika žinoma yra naudinga, nes dauguma jų yra kilę is pasiturinčių sluoksnių, dauguma jų turi įsigiję dvarų centrus, bet kareiviams, kurie ir kariuomenej tarnaudami alksta ir kenčia visokius trukumus, ir atitarnavę neturi kur detis negali buti vis viena kas Lietuvą valdo ir kaip valdo. Jei jau kariuomene stovi valstybes nepriklausomybes sargyboje, tai jos pareiga yra taip susitvarkyti, kad toji nepriklausomybe nestotų buvusi saujelei praslvogusių visokių „tautos vadų" rojumi o 95 proc. Lietuvos gyventojų prakeikimu.

Savanoris bežemis.

Ką reiškia fašistų diktatura?

Smetonos valdžia yra dvarininkų norų vykintoja Dvarininkams fašistai atiduoda vienintelį, brangiausią liaudies turtą—žemę. Fašistai patys skelbia, kad apie 1000-iai dvarų užuot 80 ha bus palikta 150 ha. **Tas reiškia, kad, pačių fašistų daviniais, 70.000 ha žemes deka Smetonos valdžiai teks dvarininkams.** 70.000 ha žemes po 600 litų už ha sudaro virs 40 milijonų litų, kuriuos liaudies priesai dvarininkai gauna iš diktaturos. Pridekim prie to po 25 ha dvarininkams grąžinamo miško, turesime vel keliolika milijonų litų iš liaudies atimtų ir atiduotų dvarininkams. Be to, fašistai žada užkrauti ant naujakurių aukštus išperkamuosius mokesnius už gautą žemę, kas jau vienas sudarys virš 100 milijonų litų išperkamųjų. Reikia tureti galvoje ir tą, kad visi fašistų paduotieji skaičiai yra tycia sumažinti, kad neparodžius liaudžiai savo pataikavimo dvarininkams.

Kiekvienas, kas moka galvoti, supras, kad liaudies teisinis pavergimas lietuviskoje diktaturoje reiškia kartu ir slykščiausį liaudies apvogimą.

Vien žemes reformos sustabdymas jau pavagia lietuvos liaudžiai kelis simtus milijonų ir atiduoda juos porai tukstančių dvarininkų. Lietuvos valstietis ilgiems metams bus apkrautas išperkamaisiais mokesniais už gautąją žemę, Lietuvos bežemis bus priverstas kumečiauti, ir vilkti po dvarus ponų jungą. Naudą iš diktaturos tures tiktai Lietuvos priešai dvarininkai.

Lietuvos dvarininkai yra netik socialiniai, bet ir tautiniai ir net valstybiniai Lietuvos liaudies priešai. Diktatura tarnaudama dvarininkams atlieka isdavikišką darbą ne tik žiūrint Lietuvos darbininko ir valstiečio reikalų akimis, bet taip pat parduoda priešams ir tautos bei valstybes reikalus. „Tautiškoji" vagių valdžia tikrenybeje yra Lietuvos nepretelių valdžia. Tą turime atsiminti ir gerai sau į galvą įsikalti. **J. K.**

Vilkai vilkus ėsti pradėjo.

„Geležinis vilkas Panery suslaugs"
Kazimieras Binkis.

Geležinis Vilkas staug a, bet staugia taip pasėluslai, kad Kauno namų langai bira. Lapkričio 30 d. vakare Geležinio vilko štabą patys vilkai isnese į padanges. Kaune šitas įvykis sukele nemažo susidomejimo ir dar daugiau pasitenkinimo. Žmonės mano, kad tai labai geras ženklas esąs, kai patys vilkai pradejo vieni kitus sprogdinti. Areštuotieji Voldemaro adjutantas kap. Virbickas, buv. apskr. viršininkas Matulevičius (tas pats, kurs Voldemaro įsakymu buvo uždaręs LSDP.) rodo, kad voldemariniai fašistai rimtai yra pasiryžę nuvaryti smetoninius nuo valstybes lovio. Peštynes tarp „patriotiškųjų" padaužų eina didyn, „tevynes gelbetojai" riejasi kaip pasiutę katinai maiše. Ne taip senai fašistiniai vilkai spaustuves sprogdino, nepatinkamus sau žmones patamsiuose dauže, kinuose su revolveriais švaistesi, žmones terorizavo, į nepatriotiškus vakarelius akmenis mete, „kataliklskas" ir žydiškas iškabas murzino, žydams pogromus dare, grasino ispiauti visus socialdemokratus, lenkus gatveje už lenkišką kalbą stumde, o dabar surado sau darbo vieni kitus esti. Tai gal išmintingiausias darbas, kokį tautiškieji pramustgalviai gali sau išgalvoti.

Lietuvos fašizmas laikosi kariuomene ir viešąja bei slaptąja policija. Bet kariuomenei negalima pasitiketi. Gali pasitaikinti, kad vieną gražią dieną sukilę kareiviai panores apvalyti Lietuvą nuo fašistinio brudo, o tada ir žvalgyba neapsaugos. Todel nepasitikedami kariuomene fašistai su valstybes iždo pinigais sudare sau dar pusiau viešą, pusiau slaptą privačią kariuomenę „Geležiniu Vilku" vadinamą. Į „Geležinį vilką" įejo ištikimieji karininkai, žvalgybininkai, šauliai, policijos tarnautojai ir šiaip visuomenės atmatos, lumpenproletarai ir nemažas skaičius paprastų „tautiškų" kriminalistų. „Vilkai" buvo apginkluoti kariuomenes ginklais. Voldemaras, kaipo vyriausias vilkų galva ir Kr. Aps. ministeris, duodavo kariuomenės sandeliams įsakymą išduoti tiek tai ginklų „Geležiniam Vilkui" ir tokiu būdu susidare—šalia kariuomenes, šaulių ir policijos —ketvirta ginkluota pajega krašte, kuri turejo tarnauti išimtinai fašistų viešpatavimo užtikrinimui. Voldemaras pasistenge vilkus padaryti savo asmenine gvardija, kuri jį gintų ne tik nuo demokratiškosios opozicijos, bet ir nuo smetoninių „tautos vadu" pasikesinimų. Todel Smetonienei taip ir buvo sunku nuversti Voldemaro jungą nuo savo vyro sprando.

Netekę Voldemaro vilkai pradėjo nerimti. Tie, kurie buvo ištikimesni Voldemarui, pradejo siaustis, daryti slaptus susirinkimus, mitinguoti ir net pradejo grasyti Smetonai su Musteikiu. Smetoniniai pasistenge vilkų dalį patraukti savo pusen, kas jiems ir pasiseke, nes daugumas „vilkų" tik žiuri kas brangiau moka. Pagaliau smetoniniai pasistenge atimti is voldemarinių ir vadovaujamas vietas „Geležiniame Vilke" kas ir privede prie paskutinio sprogdinimo.

Voldemaras be Lietuvos iždo ir be valdžios negali jaustis „tautos vadu", o jam taip norisi „Lietuvą gelbeti". Todel Voldemaras ir kursto savo ištikimuosius vilkus į kovą prieš smetoninių valdžią. Rietenos fašistų tarpe pašalinus Voldemarą ne tik nesumažejo, bet dar net padidejo.

Bet Voldemaras siundydamas savo vilkus į tokius neapgalvotus žygius, kaip smetoninių vilkų posedžio sprogdinimas, eina desperacijos ir keršto keliu. Tokiomis priemonemis jis vargiai bedasigriebs ministerių pirmininko vietos.

Lietuvos visuomenei vilkų štabo išsisprogdinimas aiškiai parodo, iki kokio stovio nusirito musų „tautiškaji" banditų valdžia. Fašistiniai budeliai pradeda vieni kitus įtikinėti dinamito pagelba. Kai vienos ideologijos žmones pradeda taip tarpusavy rietis, tas reiškia, kad valdžios troškimas ir gobšumas pas juos perviršija viską, visi jie nepajegia pakelti savo galvų aukščiau juostos ir pažiureti į ką pavirto Lietuvą jiems ją beplesiant ir besiriejant.

XIII—asis.

Žvalgybos provokacijų budai.

„Pirmyn" dažnai buvo skelbiamas šnipų—provokatorių pavardės, patariama buvo jų saugotis, veikiant slaptose priesfašistinese organizacijose labiau užsikonspiruoti ir t. t., bet mažai buvo nurodoma kokiais budais žvalgyba darbuojasi „tevynes labui". Čia nurodysiu keletą fašistines žvalgybos veikimo metodų, kurle itin įsidemetini.

Visų didžiausios domes žvalgyba kreipia į namus tų seimų, iš kurių bent vienas asmuo už priesfašistinį veikimą sedi kalejime, arba Varniuose, arba pabegęs yra į užsienį. Jų namus nuolat prižiuri žvalgybos agentas sedintis tame pačiame kaime, seka kas pas juos atsilanko, su kuo suseina ir stengiasi sužinoti, apie ką ir kokiais reikalais kalbasi. Į tuos namus adresuojamus laiškus visus žvalgyba paste perskaito ir tuo budu seka su kuo ir kokiais reikalais susirašineja. Jei tų namų, žvalgybos manymu, įtarimas yra rimtas, bet nieko negali susekti, tuomet komandiruoja į tuos namus šnipą—provokatorių is kitos tolimesnes apylinkes. Tokį šnipą gerai painformuoja apie tos šeimos stovį ir apie tą asmenį, kuris arba kalejime sedi arba į užsienį pabeges. Žvalgyba siųsdama tokį savo agentą isduoda jam rastą kuriame pažymi, kad toks tai pilietis arba piliete (žiurint reikalo), tokiu tai kriminales policijos, arba komendanto nutarimu ištremtas į tokio tai valsčiaus tokį tai kaimą ir kas trečią dieną privalo registruotis policijoj. Toks šnipas atvykęs į kaimą susiranda jam reikalingą šeimą, pradeda pasakoti, kad jis esąs nukentejęs nuo dabartines vyriausybes, pasipasakoja, kad esąs gerai pažįstamas su sedinčiu kalejime arba į užsienį pabegusiu tos šeimos nariu ir t. t. Ir jei tik įgyja tos šeimos nors mažiausias simpatijas, pasidaro tų namų nuolatiniu svečiu, o jei pavyksta tai net ir apsigyvena juose. Kuomet toks šnipas įgyja tiek tiek pasitikejimo, apsimeta dideliu fašistų priešininku ir stengiasi išgauti reikalingas žinias. Tuo budu dažnai žvalgybai pavyksta surinkti žinios ir isprovokuoti. Bet jei ir nepavyksta tai, kad neužtraukus įtarimo ir neužkirtus kelio kitiems snipams, toks provokatorius esti policijos „suimamas" ir išvežamas į kitą vietą.

Šnipų ir provokatorių žvalgyba turi visokiems reikalams ir iš visokių žmonių — iš vyrų, moterų, panelių, darbininkų, ukininkų, gimnazistų, studentų, tarnautojų, amatninkų ir t. t. ir kiekvienam reikalui parenka ir pritaiko tokį, koks yra reikalingas.

Todel veikiant slaptose priešfasistinese organizacijose reikalingas didelis atsargumas ir apsižiurejimas. Apsisaugojimui nuo šnipų — provokatorių žymiai palengvina dar ir ta aplinkybe, kad tikrai gabių provokatorių-artistų is viso nera daug. Šnipą apsimetusi „revoliucionieriu" labai dažnai isduoda jo patles vienas kitas neatsargus elgesis kalboje arba veiksmuose, tik žinoma, reikia temyti, o nustačių jo sunišką rolę, prie progos pasiųsti pas Abraomą.

J. T.

Perskaitęs „Pirmyn", duok kitam.

Iš žvėryno, palei kalną Gedimino.

— Jei šiandien koks nors pašalietis pamegintų išsiaiškinti kaip ir kuo verčiasi čionykščiai musų „vadai“ pasiemę doleriais kurstyti tautišką ugnelę palei kalną Gedimino, tai tik susipančiotų kaip vis:a pakulose ir toliau ne žingsnio, — nusiskunde man pagautas nusivylimo tulas Vilniaus lietuvininkas, buvęs didelis „vienybininkas“ ir karštas tevynainis. — Ne tik pašalietis nieko nesupras, kas čia pas mus dedasi — aimanuoja toliau „vienybininkas“,—bet kai kurie dalykai ir mums patiems pasidaro nebesuprantami. Jei, pavyzdžiui, kairieji puola desiniuosius, kad jie pasinaudoję politinems aplinkybems pasigrobe į savo rankas visuomenes duodamas aukas našlaičių auklejimui ir niekam jokios atska.tomybes neduoda, tai mes visi matom ir žinom. Arba, jei desinieji užmeta kairiesiems, kad šie buk tai dairosi labiau į Varsuva negu į Kauną, tai pastarieji atsikerta, kad tie priekaištai ir įtarinejimai esanti gryna demagogija, tikslu užsitikrinti sau viespatavimai ir t. t. — vadinasi ir tas suprantama. Bet kuomet pradedama savo tarpe nebesugyventi, kuomet brolis broliui tampa vilku, tai mes taip ir nežinom kas gi čia pagaliau dedasi ir kodel jie riejasi kaip pikti katinai maise? Kraujalis banytija Stašį, Stašys su J[illegible]nevičiu—Kraujalį, o visi trys—Rapolą Mackevičių, kuris pastaruoju laiku tapo paverstas tikra pamazgine. Kazimieras Veleckis praverčia visą laiką pas vienus ir kitus sunuodegaudamas ir vis gyvena viltimi, kad grįš dar jo senas lakintojas Voldemaras. Čibiras su Bieliausku irgi prieš kits kitą šerius stato, nezinia kuo tai negasidalina,—žodžiu Kauno rietenų pavyzdžiu užsikrete ir musiške diktaturele, suskilusi į smetoninius ir voldemarinius plečkaitininkus. Ir jei iki siol tos rietenos pasilikdavo tiktai užkulisiuose ir išnešiojamos buvo toliau kaipo paprasti pletkai, tai pastaruoju laiku jos nešamos viešumon, priekyvieten ir ten oficialiai meginama visus griekus suverčiant kitiems pilotiškai nusiplauti savo juodas rankas.

Čionykščiame oficioze „Vilniaus Rytojuju“ iš 7. XII. š. m. randame štai kokių dalykų:

„Paskutinių dienų įvykiai (rietenos) rodo, kad kažkokia juodoji ranka nenustoja vykinti musų tarpe savo desnio: „skaldyk ir valdyk“.

Toji ranka pirmon galvon esanti pries dvejus metus atskelusi kairiuosius nuo dešiniųjų ir pagimdžiusi „Kulturą“. O toliau, oficiozo daviniais:

„Juodoji ranka, matyt, gerai nujausdama, kad vieniais plečkaitininkais (voldemariniais) maža tegali nuveikti musų tarpe, užmete tinklą iš kitos puses. Sugalvojo plečkaitiada neva iš dešines (smetoninių). Surado emigrantą A. (Ambroziejų), pasivadinusi neva „krikdemu“, dave instrukcijas ir liepe veikti... Atsiradęs Vilniuje minetas tipas, prisidengdamas didelio kataliko ir patrioto vardu pasidare uolus „Vyties“ darbininkas“.

Pagaliau „V. Rytojus“ isvadina Ambroziejų provokatoriumi ir kviečia savuosius nuo jo šalintis.

Butų buvę viskas tvarkoj, jei „V. Rytojus“ šitaip butų pasisakęs pernai rudenį, kuomet čionykščiai doleriniai patriotai surado „atsiradusį“ Vilniuje Ambroziejų ir priglaude po savo fasistiniu sparnu. O dabar daug kas stebisi, ypač kai žino, kad minimas tipas visus metus buvo dolerinių patriotų aukstai vertinamas ir skaitomas „primus inter paris“. Per tuos metus Vilniuje nebuvo ne vienos lietuviškos pramogeles, kurioje tas dabar apšauktas provokatoriumi Ambroziejus nebutų dalyvavęs kaipo „garbes svečias“. Kiekvieno dolerinio patrioto namuose buvo persona grata, p. Kraujalis tą tipą visada priimdavo be eiles, tuo tarpu, kai atvažiavę iš provincijos mokytojai laukdavo p. Kraujaliu „audiencijos“ po pusę dienos. L. Komiteto paredymu jis visą laiką gyveno naslaičių prieglaudos vedejos Žukauskaites bute, šelpiamas visuomenes suaukuotais pinigais. Kun. Čibiras su Bieliausku visą laiką galvą gulde, kad Ambroziejus yra tikras katalikas ir savo žmogus. Ir štai nei iš šio, nei iš to tas tipas apšaukiamas provokatoriumi. Kyla klausimas kodel? Ar, kad, kaipo didelis katalikas ir patriotas pasidare uolus „Vyties“ darbininkas? Toji aplinkybe berods negaletų buti pagrindu, nes „Vyties“ istorija siekia daug toliau Ambroziejaus ir risasi su čionykščiais doleriniais patriotais. Žukauskas visiems gerai žinomas, kaipo didelis katalikas ir patriotas, kaipo stambus vagis, pabegęs į Lietuvą su 25 tukstančiais zlotų, neskaitant lietuviškojo koperatyvo, kurį jis bedirektoriaudamas apvoge ir subankrutijo, — buvo taip pat vienas iš „Vyties“ gimdytojų ir nemažiau uolus to laikraščio bendradarbis. Bet Žukauskas ir po šiai dienai dar tebeskaitomas patriotu ir dideliu kataliku. O gal Ambroziejaus laikais „Vyties“ patriotizmas sumažejo? Nieko panašaus. „Vytis“ dar labiau supatriotejo, nes beveik kiekvieną „Vyties“ numerį puošia p. Smetonos ir jo sėbrų paveiksiai. Paslaptis gludi kitur. Jei Voldemaro laikais Ambroziejus galejo jaustis tiktai kaipo našlaičiams suaukuotais pinigais šelpiamas mizerija, tai virtus kitiems laikams jis irgi pradejo verbuoti sau salininkus, reiksti pretenzijas į „vadus“. Nes pasak to paties „V. Rytojaus“:

„Jisai nepasitenkinęs didelio kataliko, patrioto ir „Vyties“ uolaus darbininko vardu, landžioja pas lietuvių veikėjus, tariasi esąs didelis žmogus (p. [illegible]liui tik, tik ne brolis esąs), žinąs labai daug paslapčių ir t. t.“ Šite tai ir buvo vyriausi motyvai paskelbti Ambroziejų provokatoriumi, kad tuo budu padarius jį nebepavojingu dolerinių patriotų interesams. Kad Ambroziejus butų paskutinis dolerinių patriotų seimoj smetoninis plečkaitininkas-provokatorius nesinori tiketi, todel lauksime kaip vystysis tolimesni įvykiai toje lietuviškų Robinzonų šeimynelej.

X.

Laiškas Redakcijai.

G. R.

Kauno Elta matomai grynai provokaciniu tikslu paskelbe, kad s. m. gruodžio m. 5 d. mes buvome Vievio rajone, platinome nelegalę literaturą ir susisaudem su pasienio policija. Šiuomi pareiskiame, kad nei gruodzio m 5 d., nei bet kurią kitą dieną mes iš Vilniaus niekur nebuvome išvykę.

Buv. pasienio policininkai:
A. Ryšas
J. jakštas.

Atitaisymas.

Š. m. 1 n-ry „Pirmyn“ tilpo straipsnelis is vilniečių lietuvių gyvenimo: „Patrijotiškas mitas ir tikrenybe“, kurio autorius „X. Y.“ pavadino Laikinojo Vilniaus Lietuvių Komiteto pirmininką p. K. Stasį „malkvagiu ir spekulantu“, išdavinejančiu leidimus į Lietuvą už kyšius.

Kadangi patikrinus „X. Y.“ straipsnelyje paduotas žinutes pasirode, kad jos neatatinka tikrenybei; — todel Redakcija gailisi leidusi save „X. Y.“ suklaidinti, mestus p. K. Stašiui priekaištus šiuomi atšaukia ir p. K. Stašį už įžeidimą atsiprašo.

Ats. Redaktorius ir leidejas: Stasys Dainauskas. Spaustuve „ZORZA“ Vilniuje.